

Marta Grzeško-Nyczka, *Rodzina. Problem społeczny. Socjopedagogiczne studium przeobrażeń rodziny w latach 1989–2019*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2021

Problematyka badawcza książki, którą rekomenduję czytelnikom, dotyczy rodziny, która – będąc podstawową komórką życia społecznego – odgrywa w społeczeństwie ważną rolę jako instytucja społeczna poprzez wypełnianie (lub nie) swoich podstawowych funkcji.

Mikrostruktura, jaką jest rodzina, stanowi część składową mezostruktury społecznej (środowisko lokalne), a ta makrostruktury społecznej, tworząc tym samym system wzajemnych powiązań i relacji. Funkcjonowanie makrostruktury społecznej w wielu obszarach życia oddziałuje na funkcjonowanie rodziny w życiu codziennym. Państwo i powołane przez nie instytucje na podstawie obowiązującego prawa służą rozwojowi rodziny i organizowaniu działań pomocowych. Projekt badawczy zrealizowany przez autorkę monografii w sposób naukowo-analityczny ukazuje wieloaspektowo ujęte problemy rodziny na tle warunków środowiska społecznego Leszna i poznawczo wzbogaca wiedzę o przeobrażeniach rodziny w latach 1989–2019, ukazując jednocześnie wpływ zmiany społecznej na funkcjonowanie rodziny.

Rodzina jest uniwersalną, utrwaloną kulturowo instytucją społeczną posiadającą także cechy właściwe dla grupy pierwotnej. Socjologowie podkreślają, iż stanowi ona najtrwalszy i najstarszy element organizacji społecznej. Jest przedmiotem zainteresowania poznawczo-badawczego wielu dyscyplin naukowych w obszarze nauk społecznych i humanistycznych. Rodziny funkcjonują w specyficznym, pod względem różnych cech, środowisku lokalnym. Dokonująca się w Polsce po roku 1989 zmiana społeczna spowodowała wielowymiarowe konsekwencje w życiu społecznym, kulturowym i ekonomicznym, a rozwój demokracji akcentuje znaczenie samorządności i przypisuje, także w sensie prawnym, instytucjom społeczności lokalnej określone zadania i oczekiwania. Rekomendowana czytelnikom monografia wpisuje się w aktualną społeczną potrzebę prowadzenia studiów i badań nad specyfiką współczesnych problemów rodziny w społecznościach lokalnych w Polsce. *Przedmowa* profesora Jerzego Modrzewskiego *O problemach społecznie obecnych* jest znakomitym wprowadzeniem w problematykę monografii, wskazującym na najważniejsze problemy wymagające podjęcia działań. We *Wstępie* autorka monografii wprowadza czytelnika w zagadnienia, które podejmuje w kolejnych rozdziałach książki. Rozdział *Rodzina jako problem społeczny w okresie transformacji w Polsce – teoretyczne podstawy badań* dotyczy wnikliwych analiz/rozważań związanych z definicyjnym ujęciem i sposobem identyfikacji problemu społecznego. Następnie autorka, wykorzystując obszerną literaturę przedmiotu, dokonuje charakterystyki polskiej rzeczywistości społecznej po 1989 roku w kontekstach ekonomicznych, społecznych i kulturowych. Bardzo dobrym kierunkiem kontynuacji podjętych rozważań jest przegląd literatury przedmiotu o rodzinach (nie)prawidłowych, ukierunkowany na różne koncepcje i typologie obecne w bogatej literaturze socjopedagogicznej. Analityczne przemyślenia autorki wynikające z zapoznania się z ogromem literatury przedmiotu w obrębie interesującej kwestii pozwoliły na sformułowanie autorskiej definicji problemu społecznego rodziny:

masowe załamanie dotychczasowych wzorów reprodukcji biologicznej, społeczno-kulturowej oraz ekonomicznej w takiej całości społecznej jaką tworzy społeczeństwo państwowe, prowadzące do powstania syndromu różnorodnych napięć, trudności i patologii w obszarze struktury rodziny oraz wypełnianych przez nie funkcji, którego konsekwencje zagrażają kontynuacji utrwalonego i akceptowanego dotąd porządku społecznego i wymagają uruchomienia zdecydowanej, naprawczej reakcji instytucjonalnej (s. 71–72).

W tej definicji autorka odwołuje się do typowych funkcji rodziny oraz jej tradycyjnej struktury. Nie oznacza to jednak, że rozwiązanie problemów rodzin upatruje ona w powrocie do ówczesnego (analizowanego) porządku społecznego. Jak podkreśla autorka, rozwiązań należy poszukiwać adekwatnie do współczesnej/aktualnej rzeczywistości społecznej. Interesująca jest podjęta próba analizy społecznego problemu rodziny w doświadczeniu Polaków po 1989 roku – ma ona charakter szczegółowego, syntetycznie ujętego raportu, w którym uwzględniono najważniejsze kwestie, tj. dezorganizację i dysfunkcjonalność polskich rodzin (wnioski z przeglądu badań naukowych i wielu danych statystycznych związanych z przedmiotowym zagadnieniem). Wobec wskazanych licznych problemów rodziny autorka w logicznej konsekwencji analizuje główne założenia i podstawy prawne polityki społecznej państwa wobec problemów rodziny. Polityka społeczna wobec rodzin realizowana jest na poziomach lokalnych przez określone instytucje, których cele i zadania zostały przez autorkę przeanalizowane. Polityka rodzinna państwa wiąże się z różnymi jego działaniami służącymi tworzeniu odpowiednich warunków do życia i rozwoju rodziny, a zwłaszcza rodziny wychowującej dzieci. Dla zobrazowania niektórych aspektów polityki rodzinnej państwa autorka zaprezentowała charakterystykę niektórych (najważniejszych) programów.

Autorski projekt badań nad społecznym problemem rodziny w środowisku średniego miasta Leszna to interesująca koncepcja, nawiązująca do podjętych wcześniej analiz teoretycznych i założeń metodologicznych. Autorka określiła cele badawcze, które wskazują na diagnostyczno-eksplicacyjny charakter badań wzbogacony o cel praktyczny ukierunkowany na poszukiwanie i określenie strategii rozwiązywania społecznego problemu dezintegracji i dysfunkcjonalności rodziny w badanym środowisku. W celu realizacji projektu badawczego zastosowano metodę monografii (autorka opisuje kilka kontekstów stosowania tej metody w naukach społecznych) z wykorzystaniem różnych technik (analiza treści prasy, wywiad nieskategoryzowany, analiza dokumentów), terenem badań było Leszno. Prezentując opisowo to miasto jako środowiskowy kontekst życia rodzinnego, autorka skupiła swoje analizy na kilku wątkach, tj. demograficznym, edukacyjnym, rynku pracy, kulturalnym, sportowym, pomocy społecznej, organizacjach pozarządowych i aktywności obywatelskiej, zjawiskach patologii społecznej, a także podjęła wątki funkcjonalne, m.in. społeczno-kulturowe.

Środowisko lokalne to środowisko życia jego obywateli. Poza czynnikami makrostrukturalnymi autorka wskazała na lokalne (miasta Leszna) uwarunkowania społecznego problemu rodziny, tj. ograniczone możliwości lokalnych władz samorządowych w nakłanianiu rodziców do sprawowania odpowiedzialnej kontroli wychowawczej wobec swoich dzieci i niestosowania wobec nich zachowań demoralizujących (alkoholizm, narkomania, prostytutka, przestępczość) oraz ograniczone możliwości instytucjonalnej kontroli i ingerencji w życie rodzin z różnymi rodzajami zaburzeń we wzajemnych – ale także sąsiedzkich – relacjach, ograniczenia w rozwiązywaniu kwestii mieszkaniowej (zwłaszcza młodych małżeństw), ujawnianie indolencji w alimentacji rodziców na rzecz swoich dzieci. Jak podkreśla autorka, istotne znaczenie mają także: niski poziom kompetencji komunikacyjnych i rozwoju społeczno-emocjonalnego, nieporadność, niewydolność wychowawcza, niski poziom wykształcenia i świadomości społecznej, zagrożenia zdrowia (choroby przewlekłe, niepełno-

sprawność, choroby psychiczne, upośledzenia, uzależnienia), niski status materialny, brak wsparcia w najbliższym otoczeniu. Społeczność lokalna jest zbiorowością zamieszkującą wspólne terytorium, jest miejscem jej aktywności, wpływa na budowanie więzi i integracji społecznej. Poprzez aktywizację „sił społecznych” możliwa jest pomoc, wsparcie społeczne dla obywateli oraz możliwe są działania je przekształcające w kierunku realizacji potrzeb społeczności lokalnej.

Prowadzone w książce analizy są przejrzyste dla czytelnika i zachowują myśl przewodnią w narracji związanej ze zrealizowanym projektem badawczym. Podsumowując, autorka książki dokonała naukowego oglądu przemian życia rodzinnego z perspektywy ich konsekwencji dla funkcjonowania szerszych grup społecznych. Przyjęta przez nią optyka umożliwiła holistyczne ujęcie różnych problemów, trudności i patologii w obszarze struktury rodzin oraz wypełnianych przez nie funkcji w postaci wieloaspektowego syndromu wzajemnie przeplatających się przejawów, przyczyn i skutków społecznego problemu dezorganizacji i dysfunkcjonalności rodziny i ukazanie go na tle wybranego środowiska lokalnego, tj. średniego miasta – Leszna – w latach 1989–2019. Podjęty przez autorkę monografii wysiłek badawczy pozwolił ukazać wieloaspektowy, złożony obraz społecznego problemu rodzinnego, a ponadto wyodrębnić obszary, które winny być objęte zainteresowaniem polskiej polityki rodzinnej oraz działaniem jej lokalnych podmiotów. Z pełnym przekonaniem rekomenduję czytelnikom przedmiotową monografię. Wyrażam przekonanie, że zainteresuje wiele osób, nie tylko w środowisku akademickim, ale także w praktyce społecznej (instytucje i organizacje samorządowe, stowarzyszenia wspierające rodzinę nie tylko na terenie miasta Leszna). Ponadto może ona z powodzeniem być wykorzystana w procesie dydaktycznym kształcenia studentów na kierunkach pedagogicznych, pracy socjalnej i innych.

Ewa Syrek

ORCID: 0000-0002-9560-627X
Uniwersytet Śląski w Katowicach

<https://doi.org/10.14746/psn.2023.3.5.11>